

پروژه: پلکان امید

مجری: دیاران

خلاصه مدیریتی

به دلیل پیچیدگی روزافزون مسائل پیش روی کشورها، تمایل فراوانی برای جذب موج عظیم تحصیل کرده‌های نخبه در سطوح ملی و بین‌المللی وجود دارد. در حقیقت جابه‌جایی نخبگان راهی برای شرکت‌ها و دولت‌ها است تا کمبود نیروهای ماهرشان را جبران کنند. کشورهای بسیاری سیاست‌های مهاجرتی یا برنامه‌های مناسبی را برای وارد کردن نیروی کار ماهر خارجی به کار می‌گیرند. امروزه دیگر بحث بر سر فرصت یا تهدید بودن حضور مهاجران نخبه در کشور مقصد نیست و این بحث، جای خود را به چگونگی رقابت بر سر جذب مهاجران با استعداد و فراهم کردن محیطی برای بهره‌برداری از ظرفیتهای آنان داده است.

مثال چنین وضعیتی، نمونه تأثیرات علمی و اقتصادی مهاجران نخبه در ایالات متحده آمریکا است که از گذشته زبان‌زد خاص و عام بوده است. در این کشور، سهم عمده موفقیت اقتصادی و نوآوری از آن افراد با استعدادی است که در خارج آمریکا به دنیا آمده‌اند. از سال ۲۰۰۰، به طور تقریبی یک‌سوم آمریکایی‌های برنده جایزه نوبل در شیمی، پزشکی یا فیزیک، مهاجر بوده‌اند. از ۵۰۰ شرکت بزرگ آمریکایی، بیش از ۴۰ درصد آنان توسط مهاجران یا فرزندان آنان تأسیس شده است. اطلاعات دولتی نشان می‌دهد که به طور تقریبی یک‌سوم افراد شاغل تحصیل کرده دانشگاه‌های آمریکایی در حوزه مهندسی و علوم در خارج از آمریکا به دنیا آمده‌اند. با توجه به این شرایط، اقتصاددانان معتقدند نخبگان با اصلیت غیرآمریکایی، ۳۰ تا ۵۰ درصد رشد جمعیتی تولید سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ را ایجاد کرده و همچنین باعث بهبود قابل توجه چشم‌انداز شغلی شهروندان آمریکایی‌تبار شده‌اند.

جمهوری اسلامی ایران از ۴ دهه گذشته میزبان جمعیت زیادی از مهاجران کشورهای منطقه بوده است. اما متأسفانه همواره سیاست یکسانی در برابر همه اقشار مهاجران (پناهندگان، پناهنجویان، مهاجران نخبه، سرمایه‌گذاران، مهاجران غیرقانونی و...) اتخاذ شده است. به نحوی که هیچ پلکان رشدی برای این افراد در نظر گرفته نشده است. با این وجود و در غیاب هرگونه برنامه مدونی برای جذب و حمایت از نخبگان مهاجر، اکنون تعدادی از این افراد حائز رتبه‌های برتر کنکور در رشته‌های مختلف هستند، از دانشگاه‌های برتر کشور فارغ‌التحصیل شده‌اند و در حوزه‌های مختلف، کسب و کارهای موفق را ایجاد کرده‌اند. اما شیوه مواجهه قوانین

و دستگاه‌های اجرایی با نخبگان علمی و کارآفرینان مهاجر تفاوتی نکرده است و این قشر، همچنان برای رفع دغدغه‌های روزمره و اولیه مانند خدمات بانکی، گواهینامه رانندگی، مجوز اشتغال و ... باید پیگیر مسیرهای پریچ و خم اداری باشند.

این نکته نیز قابل ذکر است که این شیوه مواجهه با مهاجران، صرفاً به اتباع افغانستانی محدود نشده است. بلکه اتباع همه کشورهای که در شرایط مختلف ممکن است تصمیم به مهاجرت گرفته و گزینه ایران را مورد بررسی قرار دهند، شامل می‌شود. این درحالیست که دانشمندان مسلمان کشورهای دیگر می‌توانند به تقویت جامعه علمی کشور کمک کنند. بازرگانان آن‌ها در راستای توسعه بازارهای ایران در منطقه می‌توانند اقدام کنند و سرمایه‌گذاران آنها در تامین مالی طرح‌های داخلی کشور می‌توانند کمک کنند. همچنین حضور مناسب نخبگان، هنرمندان و چهره‌های فرهنگی و اجتماعی کشورهای مختلف در ایران می‌تواند در جهت اصلاح وجهه و ارتقای تصویر عمومی از کشور موثر باشد.

با این دغدغه، انجمن «دیاران» از سال ۱۳۹۶ پیگیر طراحی سیستمی برای رشد اتباع غیرایرانی در اکوسیستم علمی، فناوری و کارآفرینی بوده است. این تلاش‌ها با ایجاد سامانه Iconnect.isti.ir در مرکز تعاملات معاونت علمی ریاست جمهوری، به ثمره نشست. اتباع غیرایرانی مقیم یا غیرمقیم ایران، می‌توانند در این سامانه تقاضای دریافت دفترچه اقامت ویژه دهند که کلیه حقوق شهروندی به همراه اقامت طولانی مدت ۵ یا ۱۰ ساله از ویژگی‌های این مدرک اقامتی است. معاونت علمی پس از بررسی رزومه و شرایط افراد، آنها را به کمیسیون اقامت وزارت کشور معرفی می‌کند این دفترچه‌ها صادر می‌شود. اعطای تسهیلات پژوهشی، حمایت از ایجاد کسب و کارهای بین‌المللی، امکان استقرار در اکوسیستم نوآوری کشور، ایجاد باشگاه کارآفرینان بین‌المللی و... از سایر برنامه‌های این سامانه است.

آمارها و ارقام عددی

- ۸ مستند تلویزیونی ساخته شده
- مصاحبه با ۲۰ نفر از نخبگان و کارآفرینان بین‌المللی
- مصاحبه با ۱۰ نفر از سیاستگذاران و مدیران دولتی
- ۲۰ یادداشت رسانه‌ای
- ۵ برنامه تلویزیونی در شبکه‌های مختلف

- بیش از ۴۰ رایزنی و جلسه با سازمان‌های مختلف
- بیش از ۱۰ نشست عمومی برای ترویج
- ۲ کنفرانس ملی

فهرست مطالب

۱. مقدمه: شناخت مساله سیاستی 6
۲. شناخت مسئله و پژوهش‌ها 8
۳. ترویج و گفتمان‌سازی عمومی 9
۴. گفتمان‌سازی در سطح سیاست‌گذاران 11
۵. برگزاری رویداد مهارت‌افزایی صادرات به افغانستان (ایدکا) 12
۶. تغییر آییننامه خروج و مراجعت دانشجویان بین‌المللی 12
۷. دفترچه اقامت ویژه برای نخبگان و کارآفرینان غیرایرانی 13
۸. طراحی و اجرای سامانه‌ی I connect 14

۱- مقدمه: شناخت مساله سیاستی

انجمن «دیاران» در سال ۱۳۹۵ با شعار «برای مهاجران، برای ایران» با هدف بهبود زیست مهاجران در ایران و افزایش بهره‌مندی کشور ایران از فرصت‌های حضور آنان با سه مأموریت زیر تأسیس شد:

۱. انجام پژوهش‌های مرتبط با مهاجرت و مهاجران حاضر در ایران

۲. تلاش برای تغییر نگرش نسبت به مهاجران حاضر در ایران

۳. تلاش برای بهبود قوانین و سیاست‌های مهاجرتی در ایران

در راستای هر یک از این مأموریت‌ها نیز اقداماتی را صورت داده است که در سایت و کانال تلگرام و اینستاگرام مجموعه‌ی انجمن «دیاران» قابل رصد است. یکی از اصلی‌ترین مأموریت‌های این انجمن در سه سال گذشته تلاش برای بهبود قوانین و سیاست‌های مهاجرتی ایران بوده است.

یکی از مسائلی که دغدغه پیگیری آن از ابتدای شروع فعالیت‌های «دیاران» وجود داشته، زیست دانشجویان، نخبگان علمی، تجار و کارآفرینان غیرایرانی در ایران است. در متون قانونی کشور، هر جا سخن از اتباع غیرایرانی می‌شود، عبارت «اتباع بیگانه» به درستی خودنمایی می‌کند. این عبارت که خلاصه سیاست‌های چنددهه گذشته در حوزه مهاجران حاضر در ایران است، هیچ مسیر رشدی را پیشروی اتباع غیرایرانی قرار نمی‌دهد. این محدودیت‌های موجود، مانع از به کار گیری تمام ظرفیت این نخبگان در راستای اعتلای کشور شده است.

این وضعیت در حالی است که سرمایه انسانی در دنیای امروز به صورت روزافزونی در حال تبدیل شدن به محرک اصلی رشد و توسعه اقتصادی است، به طوری که افراد با استعداد و ماهر، نقش کلیدی در رفاه و کامیابی آینده کشورها بازی می‌کنند. آنها مشاغل کلیدی را در زمینه نوآوری و پیشرفت تکنولوژیک به دست می‌گیرند و در نهایت به رشد اقتصادی سریع‌تر، ایجاد فرصت‌های شغلی برای دیگران و شرایط زندگی بهتر برای همگان یاری می‌رسانند.

اما با گذشت بیش از ۴۰ سال از حضور مهاجران در ایران، فقدان نگاه فرصت‌محور به آنان در سیاست‌های مهاجرتی ایران از معضلات بزرگ کشور است. طبق آمارهای رسمی و غیررسمی مهاجران افغانستان بین ۱.۵ تا ۳ درصد از جمعیت ساکن در داخل مرزهای ایران را تشکیل می‌دهند. جمعیتی میلیونی که عده‌ای از آنان

علی‌رغم تمام محدودیت‌های ناشی از نگاه تهدیدمحور سیاست‌گذاران توانسته‌اند در حوزه‌های علم، فناوری، کارآفرینی و تجارت به مراتبی از موفقیت برسند. اما شیوه مواجهه قوانین و دستگا‌ه‌های اجرایی با نخبگان علمی و کارآفرینان مهاجر تفاوتی نکرده است و این قشر، همچنان برای رفع دغدغه‌های روزمره و اولیه مانند خدمات بانکی، گواهینامه رانندگی، مجوز اشتغال و ... باید پیگیر مسیرهای پریچ و خم اداری باشند.

انجمن «دیاران» در راستای مأموریت «تغییر نگرش‌ها به مهاجران در ایران» و «تلاش برای بهبود زیست آنان از طریق اصلاح قوانین مهاجرتی» می‌کوشد تا بسترهایی را فراهم نماید که ظرفیت‌های مهاجران نخبه‌ی حاضر در ایران از بالقوه به بالفعل تبدیل گردد. بنابراین پروژه‌ی «پلکان امید» با هدف طراحی بستری برای رشد مهاجران در اکوسیستم علمی، کارآفرینی و نوآوری کشور از سال ۱۳۹۶ آغاز شد.

اهمیت پروژه «پلکان امید» از ابعاد مختلف		
<ul style="list-style-type: none"> • ارزآوری برای کشور از مسیر دریافت شهریه از دانشجویان بین‌المللی بویژه در شرایط تحریم (بدون نیاز به انتقال پول) • کمک به حل بحران صندلی‌های خالی در دانشگاه‌های کشور و فعال شدن ظرفیت دانشگاه‌های ایران در بازار ۳۰۰ میلیارد دلاری جذب دانشجویان بین‌المللی (به ویژه در دانشگاه‌های نقاط مرزی کشور) • کمک به توسعه صادرات دانش بنیان با توجه به فارغ‌التحصیل شدن این افراد و آشنایی با پتانسیل‌های صادراتی ایران 	اهمیت اقتصادی	۱
<ul style="list-style-type: none"> • شبکه سازی با نخبگان و کارآفرینان بین‌المللی در کشورهای منطقه • توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی در سطح دانشگاه‌ها و پارک‌های فناوری ایران با کشورهای منطقه • کمک به توسعه دیپلماسی علم و فناوری 	اهمیت علمی و فناوری	۲
<ul style="list-style-type: none"> • بهبود تصویر ایران در بین نخبگان کشورهای منطقه • پرورش نسل بعدی سیاست‌گذاران، مدیران دولتی، کارآفرینان و افراد تاثیرگذار کشورهای منطقه • ایجاد «کانون فارغ‌التحصیلان دانشگاهی ایران» بعنوان یکی از بزرگترین سرمایه‌های سیاست خارجی ایران 	اهمیت سیاسی	۳

۴	اهمیت فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> • پرورش افراد علاقه‌مند به ایران و دین اسلام در کشورهای منطقه که منجر به حفظ و توسعه منافع بلندمدت کشور در منطقه می‌شود. • کمک به توسعه زبان فارسی
---	--------------	---

۲- شناخت مسئله و پژوهش‌ها

در فاز اول این پروژه، شناخت مسئله و احصاء ابعاد مختلف آن دنبال شد. با ۲۰ نفر از نخبگان و کارآفرینان غیرایرانی حاضر در ایران از ملیت‌های گوناگون (افغانستان، پاکستان، هندوستان، عراق، فرانسه، اسپانیا و...) مصاحبه شد. این مصاحبه‌ها به صورت عمیق و نیمه‌ساختاریافته انجام گرفتند و با طیف متنوعی از مشکلات زیست نخبگان غیرایرانی در ایران و ظرفیت‌های استفاده‌نشده‌ی آنان، آشنا شدیم.

در ادامه با ۱۰ نفر از مسئولان و سیاست‌گذاران حوزه‌ی علم و فناوری (از مسئولین بخش دانشجویان خارجی وزارت علوم و وزارت بهداشت تا مسئولین شورای عالی انقلاب فرهنگی) مصاحبه‌هایی صورت پذیرفت تا دیدگاه‌های آنان و مشکلات سیاست‌های گذشته و فعلی و شکل ایده‌آل سیاست‌ها از نظرگاه آنان استخراج گردد. مجموعه‌ی این مصاحبه‌ها پایه و اساس پژوهش‌های ما در زمینه‌ی جذب و زیست نخبگان خارجی در ایران قرار گرفت.

دو پروژه پژوهشی مجزا برای جمع‌بندی فاز تشخیص این مساله در دستور کار قرار گرفت. در ابتدا، بازار بین‌المللی جذب دانشجوی خارجی مورد بررسی قرار گرفت. وضعیت ایران از منظر جذب دانشجوی، بررسی و تحلیل شد. همچنین مشکلات متعدد زیست دانشجویان بین‌المللی استخراج و راهکارهایی برای برون‌رفت از وضعیت موجود ارائه شد. مجموعه این پژوهش‌ها در کتاب «تحصیل در این سوی مرزها» تالیف و در سایت «دیاران» منتشر شد^۱.

در پژوهش دوم، تمرکز بر مشکلات نخبگان علمی و کارآفرینان بین‌المللی پس از فارغ‌التحصیلی صورت گرفت. بررسی تجربیات کشورهای مختلف در زمینه جذب، رشد و ارتقاء نخبگان علمی و کارآفرینی مهاجر، بررسی زیرساخت قانونی و اجرایی کشور در مواجهه با نخبگان علمی و کارآفرینان غیر ایرانی و چالش‌های اقامتی این افراد در ایران بر اساس مصاحبه‌های صورت‌پذیرفته تدوین شدند. مجموعه‌ی این فعالیت‌های پژوهشی، در

^۱ پیوست ۱- کتاب «تحصیل در این سوی مرزها»

قالب کتاب «چالش‌ها و راهکارهای پیشنهادی زیست‌نخبگان علمی و بین‌المللی در ایران» شدند که با مقدمه‌ی جناب دکتر ستاری، معاونت علمی ریاست‌جمهوری به چاپ رسید^۲. چکیده این مشکلات در دو سطح زیر، خلاصه شده‌اند:

<ul style="list-style-type: none"> ✓ عدم صدور مجوز اشتغال ✓ عدم ارائه خدمات بانکی ✓ عدم صدور گواهینامه رانندگی ✓ محدودیت‌های مرتبط با مالکیت 	<p>1- دسترسی به حقوق اولیه شهروندی</p>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ عدم امکان عضویت در هیئت علمی دانشگاه‌ها ✓ فقدان حمایت پژوهشی از دانشجویان بین‌الملل ✓ فقدان رغبت مدیران دولتی به تسهیل موانع کسب و کار افراد غیرایرانی ✓ عدم امکان استفاده از تسهیلات اکوسیستم کارآفرینی و نوآوری کشور 	<p>2- محدودیت در ارتقاء سطح زندگی و امکان رشد</p>

۳- ترویج و گفتمان‌سازی عمومی

نگاه‌های کلیشه‌ای به مهاجران در ایران یکی از موانع بزرگ در راه استفاده از ظرفیت‌های این جمعیت در کشور است. عموم مردم و حتی مسئولان مهاجران را افرادی کم‌مهارت و کم‌سواد می‌دانند که جز در مشاغل سطح پایین جایگاهی نباید برای آنان متصور شد. برای تغییر این نگاه و ایجاد گفتمان فرصت‌محور، مجموعه اقداماتی را اجرایی کردیم.

بر اساس مصاحبه‌هایی که در فاز اول با نخبگان و کارآفرینان مهاجر در ایران صورت گرفت، روایت‌های خوبی برای کلیشه‌زدایی به دست آمده بود. ساخت مستندهای ۲۵ دقیقه‌ای از این روایت‌ها با عنوان کلی «دیاران» از اردیبهشت تا تیر سال ۱۳۹۷ به طول انجامید. این مجموعه شامل ۸ مستند ۲۵ دقیقه‌ای از ۸ نخبه و کارآفرین مهاجر حاضر در ایران بود که به معرفی آنان و توانمندی‌هایشان و حال و هوای زندگی آنان در ایران می‌پرداخت. این مستندها توسط صدا و سیما خریداری شد و از شهریور سال ۱۳۹۷ در شبکه‌ی مستند

^۲ پیوست ۲- کتاب «چالش‌ها و راهکارهای پیشنهادی زیست‌نخبگان علمی و بین‌المللی در ایران»

به صورت هفتگی به نمایش درآمد. تاکنون این مستندها بارها در شبکه‌های مستند، شبکه یک، شبکه خبر و شبکه افق بازپخش شده‌اند.^۳

تولید محتوای ویژه در باب موفقیت‌های مهاجران در ایران در زمینه‌های علمی و فناوری و کارآفرینی در شبکه‌های اجتماعی انجمن دیاران (کانال تلگرام، سایت، اینستاگرام و...) از دیگر اقدامات ترویجی بود که مخاطب را ابعاد کم‌تر دیده‌شده‌ی زیست مهاجران در ایران آشنا می‌کرد.

با رایزنی‌هایی که صورت پذیرفت یک قسمت از برنامه‌ی تلویزیونی پایش به موضوع اشتغال مهاجران در ایران اختصاص یافت. تولید محتوای این قسمت کاملاً بر عهده‌ی انجمن دیاران بود. ارائه‌ای در مورد توانمندی‌های مهاجران در کشورهای مختلف و ظرفیت‌های آن کشورها برای بهره‌برداری بخشی از این برنامه بود. در یکی از آیتم‌های برنامه نیز ۳ کارآفرین افغانستانی در ایران به معرفی خود و کارهای‌شان پرداختند. این ۳ کارآفرین از طریق فراخوانی که در شبکه‌های اجتماعی دیاران منتشر شده بود شناسایی و به برنامه‌ی پایش معرفی شدند.

بعد از این برنامه‌ی تلویزیونی، مستندسازان زیادی برای ساخت فیلم از زندگی این کارآفرینان مهاجر با انجمن دیاران تماس گرفتند. مستند «یک چکه ماه» که توسط شبکه ۵ صدا و سیما تهیه شد بر اساس زندگی کارآفرین افغانستانی ساکن شهر شیراز، نورمحمد محمدی با مشاوره‌ی انجمن دیاران ساخته شد.^۴

افزون بر برنامه‌های تلویزیونی، برگزاری نشست و فراهم کردن بستر گفت‌وگو بین ایرانیان و نخبگان مهاجر در ایران نیز دنبال شد. نشست‌های «اقتصاد مهاجرت»، «تجربه‌ی زیسته‌ی مهاجران بین‌المللی در ایران» و «روایت ۲ مهاجر نخبه» در کافه‌های شهر تهران برگزار شدند. در این نشست‌ها نخبگان غیرایرانی ساکن در شهر تهران (از مشاور فرانسوی شرکت‌های نفتی ایران تا پزشک افغانستانی) به همراه تعداد زیادی از دانشجویان و جوانان ایرانی به بحث و تبادل نظر پرداختند. محتواهای ارائه‌شده در این جلسات به صورت چندرسانه‌ای در شبکه‌های اجتماعی منتشر شدند تا قدمی باشد برای تغییر نگاه کلیشه‌ای به مهاجران حاضر در ایران.

^۳ پیوست ۳: عنوان این مستندها و لینک دسترسی به آنها

^۴ <http://www.doctv.ir/program/152755>

یادداشت‌های مطبوعاتی به خصوص تک‌نگاری از زندگی مهاجران موفق حاضر در ایران نیز از اقداماتی بود که دیاران به صورت مستمر در سالیان اخیر آن را پی گرفته است. در سایت دیاران نیز قسمتی به نام «داستان‌های مهاجرت» وجود دارد که قصه‌های مهاجران در ایران را دریافت و بر اساس آن گزارش‌هایی را منتشر می‌کند.^۵

۴- گفتمان‌سازی در سطح سیاست‌گذاران

کنفرانس حکمرانی و سیاستگذاری در ایران محمل بسیار خوبی برای طرح نگاه فرصت‌محور به مهاجران بود. انجمن دیاران در دو دوره‌ی سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ این کنفرانس از این فرصت استفاده کرد و رویکرد فرصت‌محور به مهاجران و لزوم ایجاد بسترهایی برای استفاده تمام و کمال از ظرفیت‌های مهاجران نخبه و کارآفرین را ترویج داد.

در دومین دوره‌ی کنفرانس حکمرانی و سیاستگذاری، پنل مهاجرت کنفرانس با محوریت مهاجرت و نخبگان به بررسی اثرات اقتصادی حضور در مهاجران در ایران پرداخت. در این پنل، معاون سابق امنیتی و انتظامی استان تهران، مدیر کل امور تابعیت و اقامت وزارت امور خارجه، معاون سابق اداره اتباع خارجی استان تهران، مدیر انجمن دیاران و عضو هیئت علمی موسسه آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی به ارائه‌ی دیدگاه‌های خود درباره‌ی فرصت یا تهدید بودن جنبه‌های اقتصادی حضور مهاجران در ایران پرداختند.

در سومین دوره‌ی کنفرانس بحث جذب نخبگان خارجی در یک نشست تخصصی-سیاستی با عنوان «مهاجرت تحصیلی به ایران و مازاد خدمات آموزش عالی» مطرح و بررسی شد. در این نشست، مشاور امور بین‌الملل دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی، قائم‌مقام معاون آموزشی وزارت بهداشت، مدیر کل امور دانشجویان غیرایرانی وزارت علوم، رییس مرکز تعاملات بین‌المللی علم و فناوری معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، معاون پژوهشی موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و مدیر بخش دانشجویان بین‌الملل انجمن دیاران به ارائه‌ی آمارها، کاستی‌ها و نقاط ضعف و قدرت سیاست‌های موجود پرداختند.^۶

مطرح شدن دیدگاه‌های مختلف در این کنفرانس زمینه را برای اقدامات بعدی دیاران بسیار هموار کرد.

^۵ پیوست ۴: لیستی از یادداشت‌های مطبوعاتی، نشست‌های برگزار شده پیرامون موضوع توسط انجمن دیاران است.

^۶ پیوست ۵: گزارش مشروح نشست‌های تخصصی سیاستی برگزار شده پیرامون موضوع در دومین و سومین دوره‌ی کنفرانس حکمرانی و سیاست‌گذاری عمومی در ایران

۵- برگزاری رویداد مهارت‌افزایی صادرات به افغانستان (ایدکا)

افغانستان یکی از مهاجرپرست‌ترین کشورهای دنیا است. بنا بر آمارها نیمی از مهاجران افغانستانی جهان، ساکن ایران هستند. سهم صادرات ایران به کشور افغانستان، ۳۰ درصد از بازار این کشور است. ایده‌ی استفاده‌ی عملی از ظرفیت مهاجران حاضر در ایران برای افزایش صادرات به کشور افغانستان باعث شد تا رویداد «ایدکا» را برگزار کنیم. این رویداد با همکاری مرکز تعاملات بین‌المللی معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، مرکز همکاری‌های تحول و پیشرفت ریاست جمهوری، دانشگاه صنعتی امیرکبیر و باشگاه کارآفرینی تیوان در دانشگاه صنعتی شریف (دوره مقدماتی) و دانشگاه امیرکبیر (دوره پیشرفته) برگزار شد. رویداد ایدکا نمونه‌ی پایلوت برای بهره‌برداری ظرفیت‌های بالقوه‌ی مهاجران افغانستانی حاضر در ایران بود.

این رویداد در مرحله‌ی اول با حضور ۶۰ نفر از علاقه‌مندان افغانستانی از سراسر ایران برگزار شد. در پایان مرحله‌ی اول و پس از طی دوره‌های آموزشی ۱۰ نفر برگزیده شدند تا در مرحله‌ی دوم که در مهر ماه سال ۱۳۹۸ در دانشگاه صنعتی امیرکبیر برگزار شد با هم به رقابت بپردازند. در اختتامیه این رویداد، شرکت‌های تولیدکننده ایرانی اقدام به جذب افراد برگزیده بعنوان نیروی صادراتی در کشور مقصد کردند.

توانمندسازی مهاجران حاضر در ایران در حوزه‌های اقتصادی هدفی بود که رویداد ایدکا در یک فاز کوچک و پایلوت آن را پیگیری و اجرا کرد.^۷

۶- تغییر آیین‌نامه خروج و مراجعت دانشجویان بین‌المللی

بنا بر پژوهش‌های انجام‌گرفته توسط «دیاران» نحوه‌ی صدور مجوز خروج و مراجعت دانشجویان بین‌المللی مشغول به تحصیل در ایران یکی از موانع سیاستی جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران بود. دانشجویان بین‌المللی شاغل به تحصیل در دانشگاه‌های ایران مجوز یک بار خروج در طول سال را داشتند و به اصطلاح ویزای آنان **single** بود. این محدودیت، سبب شده بود تا دانشگاه‌های شهرهای مرزی (مانند آبادان، زابل و ...)

^۷ پیوست ۶- گزارش مبسوط از رویداد ایدکا

نتوانند دانشجوی خارجی جذب کنند. چون دانشجویان نمی‌توانند به طور پیوسته تردد کنند و باید کل سال را در ایران، اقامت کنند.

با مذاکرات و پیگیری‌هایی که صورت پذیرفت، با پیشنهاد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و با پیگیری انجمن «دیاران» موضوع اصلاح آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع خارجه در شورای عالی انقلاب فرهنگی و کمیسیون علمی، تحقیقاتی و و فناوری هیئت دولت مطرح شد. انجمن «دیاران» بعنوان بازوی مشورتی شورای انقلاب فرهنگی، پشتیبانی محتوایی و پیگیری در این زمینه را انجام داد. سرانجام این آیین‌نامه در ۱۸ خرداد سال ۱۳۹۹ اصلاح شد و ماده‌ی ۳ آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون ورود و اقامت اتباع خارجه به صورتی درآمد که دانشجویان خارجی حق چند بار خروج و مراجعت به ایران را داشته باشند و به اصطلاح ویزای آنان Multiple باشد. این تغییر آیین‌نامه‌ای گامی کوچک اما مهم در راستای تسهیل زیست دانشجویان بین‌المللی و مهاجران نخبه در ایران بود.^۸ همچنین از سایر دستاوردهای این تغییر، این بود که دانشجویان خانم، حق برخورداری از ویزای یک نفر همراه را نیز به دست آوردند.

۷- دفترچه اقامت ویژه برای نخبگان و کارآفرینان غیرایرانی

معاونت علمی ریاست‌جمهوری در سالیان گذشته برنامه‌ای برای بازگشت نخبگان ایرانی خارج از کشور را اجرا کرده است. این برنامه تسهیلاتی برای بازگشت و زیست این ایرانیان جهت بهره‌برداری از ظرفیت‌های آنان در کشور اعطا می‌نماید. پیرو گفتمان‌سازی‌هایی که در کنفرانس حکمرانی و سیاست‌گذاری عمومی و سطح عمومی صورت گرفته بود این پیشنهاد را با معاونت علمی مطرح کردیم که مشابه این برنامه را برای جذب و تسهیل زیست نخبگان خارجی در ایران عملیاتی نماید. رایزنی‌های فراوانی با مرکز تعاملات بین‌المللی معاونت علمی صورت پذیرفت. در این جلسات مشکلات متعدد نخبگان مهاجر حاضر در ایران و فراهم نبودن بسترهای استفاده از این مهاجران به صورت مبسوط ارائه شد. در نهایت، مرکز تعاملات بین‌المللی معاونت علمی با حضور در کمیسیون اقامت ویژه وزارت کشور، پیگیری صدور دفترچه‌های اقامت ویژه برای این قشر را در دستور کار قرار داد.

مجموعه فعالیت‌های «دیاران» در حوزه‌ی گفتمان‌سازی شبکه‌ی خوبی از نخبگان و کارآفرینان افغانستانی، پاکستانی و عراقی را ایجاد نموده بود. برای اجرایی‌سازی این راه‌حل این شبکه‌ی نخبگان مورد استفاده قرار

^۸ پیوست ۷- گزارش از جزئیات تغییر این آیین‌نامه

گرفتند. در فاز اول و به صورت پایلوت، برای ۱۰۰ نفر از نخبگان مهاجر حاضر در ایران از ملیت‌های مختلف، رزومه و بیوگرافی و پرونده‌های درخواست دفترچه اقامت ویژه تشکیل شد^۹. تشکیل این پرونده‌ها به عهده‌ی «دیاران» بود و رزومه‌ی کاملی از این افراد و مجموعه‌فعالیت‌های‌شان تهیه و به معاونت علمی جهت پیگیری در کمیته‌ی ویژه‌ی وزارت کشور ارائه شد. این فاز از مهر ماه سال ۱۳۹۸ آغاز شد. مرکز تعاملات نیز در کمیسیون اقامت ویژه وزارت کشور، دفاع از این پرونده‌ها را با جدیت پیگیری کرد.

پس از چند ماه ۱۸ نفر از افراد پیشنهادشده توانستند دفترچه‌ی اقامت ویژه دریافت کنند. پیش از این تمام نخبگان مهاجر حاضر در ایران همچون افراد عادی باید به صورت سالانه مدارک اقامتی خود در ایران را تمدید می‌کردند. این فرآیند بیش از یک ماه از وقت این افراد در طول سال را می‌گرفت. دفترچه‌های اقامت ویژه به صورت ۵ ساله یا ۱۰ ساله صادر می‌گردند و امتیازاتی را نسبت به مهاجران عادی برای دارندگان فراهم می‌آورند (برخورداری از کلیه حقوق شهروندی). دریافت این دفترچه برای سایر افرادی که مدارک خود را ارائه داده‌اند نیز در حال پیگیری است.

۸- طراحی و اجرای سامانه‌ی Iconnect

پس از اجرای موفقیت‌آمیز صدور دفترچه‌ی اقامت ویژه، پیشنهادی برای سیستماتیک کردن جذب و تسهیل زیست مهاجران نخبه‌ی حاضر در ایران ارائه نمودیم. در فاز پایلوت کلیه‌ی افراد پیشنهادی از شبکه‌ی ارتباطاتی «دیاران» بودند. برای سیستماتیک کردن فرآیند سامانه‌ی **iconnect** راه‌اندازی شد. سایت Iconnect.ist.ir سایتی سه زبانه (انگلیسی - فارسی و عربی) است که در آن کلیه‌ی متقاضیان غیرایرانی برای دریافت دفترچه‌ی اقامت ویژه می‌توانند از داخل یا خارج از کشور ثبت‌نام کنند.

این افراد با بارگذاری رزومه‌ها و فعالیت‌های خود دلیل نخبگی خود را شرح می‌دهند و به صورت برخط برای آنان پرونده تشکیل می‌گردد. این سامانه در آذر ماه سال ۱۳۹۹ با حضور دکتر ستاری، معاونت علمی ریاست‌جمهوری به صورت رسمی افتتاح می‌شود.

راه‌اندازی این سامانه یکی از گام‌های جدی در تغییر سیاست تهدیدمحور به سیاست فرصت‌محور در زمینه‌ی سیاست‌گذاری مهاجرت در ایران است. اتفاقی که علاوه بر بهبود سیاست‌های مهاجرتی، مقدمات برونگرایی

^۹ پیوست ۸ - رزومه چند نفر از افراد شاخص معرفی شده در فاز پایلوت

در اقتصاد مقاومتی و زمینه های صادرات دستاوردهای اکوسیستم نوآوری کشور بواسطه شبکه سازی با اتباع غیرایرانی را فراهم می نماید. انجمن «دیاران» امیدوار است این تغییر سیاستی، بعنوان مبدا تحولات سیاست های مهاجرتی در ایران باشد و زمینه های بهره برداری از این فرصت ها در آینده نزدیک فراهم شود.

«طراحی پلکان امید برای نخبگان علمی و کارآفرینان غیرایرانی» یک مساله سیاستی بین رشته ای و چند ذی نفعی بود. فرایند توصیف شده نمونه ای از همکاری موثر یک مجموعه دغدغه مند با ارکان مختلف دولت در فرایند سیاست گذاری بود. حضور فعال انجمن «دیاران» در فازهای مختلف چرخه سیاست گذاری قابلیت گرده برداری و اجرا در سایر مسائل سیاستی کشور را نیز دارد.